

JAN BAUER

**PODIVNÉ KONCE
ČESKÝCH
PANOVNÍKŮ**

Jan Bauer

Český novinář a spisovatel.

Napsal téměř čtyři desítky knih, většinou detektivky nebo literaturu faktu. V poslední době se především věnuje české historii.

Narodil se 11. dubna 1945 v Jihlavě. Získal vzdělání jako zemědělský inženýr, v dalších letech se však věnoval výhradně literární tvorbě, především detektivkám a literatuře faktu. V prosinci 2009 vydal jubilejní stou knihu a stal se tak nejplodnějším jihočeským autorem všech dob. Do literatury vstoupil v roce 1964 na stránkách studentského literárního časopisu Dialog, který sám založil. Knižně však debutoval až o čtrnáct let později populárně naučnou publikací „Uživí naše planeta lidstvo?“. Od té doby vydal více než šest desítek knih a na dalších se autorsky podílel. Jan Bauer se ve svých knihách, které vydával i pod pseudonymy, zaměřuje na témata z naší národní historie. Dlouhodobě žije na samotě u Vodňan.

Podivné konce českých panovníků

Autor se vrací k významným osobnostem českých dějin, jejichž smrt a zejména její příčiny nejsou stále ještě zcela vyjasněny. Nepopisuje samozřejmě jenom poslední dny těchto osobností, ale často celý jejich život, zejména pak klíčové a osudové události, které jej dále předurčovaly.

Kněžna Ludmila, její vnuk kníže Václav, kníže Jaromír a poslední přemyslovský král Václav III. zemřeli rukou úkladného vraha. Králové Přemysl Otakar II., Jan Lucemburský a Ludvík Jagellonský zase zahynuli na bojišti. Podivné zvěsti a dohady dlouho provázely okolnosti úmrtí králů Václava IV. a Ladislava Pohrobka. Až nápadně mnoho českých panovníků mělo více než podivný konec a ani po smrti se nedočkali klidu.

Jan Bauer

Podivné konce českých panovníků

2015

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno. Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umísťování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takového sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

©Jan Bauer - c/o DILIA, 2015

© INDEART, 2015

www.indeart.cz

978-80-7519-034-5 (PDF)

Obsah

Úvodem

SVATÁ LUDMILA

SVATÝ VÁCLAV

BOLESLAV III., JAROMÍR A OLDŘICH

PŘEMYSL OTAKAR II.

VÁCLAV III.

JAN LUCEMBURSKÝ

VÁCLAV IV.

LADISLAV POHROBEK

LUDVIK JAGELLONSKÝ

Výběr z použité literatury

ČTĚTE ELEKTRONICKÉ KNIHY

Úvodem

Je zvláštní, smrt kolika českých panovníků je opředena nejasnostmi a legendami. Na mnohých z nich jako by spočívalo jakési prokletí spojené se svatováclavskou korunou. Nemám teď na mysli novodobou pověst o tom, že kdokoliv si neoprávněně nasadí korunu českých králů, do tří let zemře. Prý se tak stalo Reinhardu Heydrichovi a Klementu Gottwaldovi, kteří neodolali pokušení mít korunovační klenoty ve své moci a nevyzkoušet si, jaké to je pocítit tíhu svatováclavské koruny na své hlavě. Není však doloženo, že by to někdo z těchto dvou proklínaných uzurpátorů a vrahů skutečně udělal. Byť samozřejmě jejich brzká smrt mohla vyvolat nejednu spekulaci o magických silách uložených v koruně, kterou dal kdysi zhotovit u dovedných českých mistrů šperkařů a zlatníků, patrně s použitím už staršího přemyslovského klenotu, sám Karel IV. V tomto případě byla pověst spíše jen zbožným přáním, než čímkoli jiným.

V této knize nás budou zajímat podivná úmrtí skutečných českých panovníků, ať už násilná nebo přirozená. Nahlédneme do dávné historie začínající - bohužel - bratrovraždou. Na samém prahu české státnosti narazíme hned na dva atentáty s víc než podivnými a zavrženíhodnými okolnostmi. Paradoxně oba daly této zemi její první přímlyvce na nebesích, zemské patrony - svátou Ludmilu a svátého Václava.

Samozřejmě nemůžeme vynechat dodnes neobjasněnou vraždu posledního mužského potomka přemyslovské dynastie Václava III. Už proto, že v pouhých šestnácti letech se ujímal vlády v obrovském česko-polsko-uherském soustátí, na hlavě měl, obrazně řečeno, tři královské koruny. Nová neočekávaná mocnost v srdci Evropy vzbudila nevoli a zášť sousedů a po prudkém přemyslovském rozmachu přišel nečekaně rychlý a bolestný pád z hvězd...

Nevynecháme ani tři panovníky, kteří našli smrt na bitevním poli - Přemysla Otakara II., Jana Lucemburského a Ludvíka Jagellonského... Zvláštní,

ba záhadné okolnosti však provázely třeba smrt Janova vnuka Václava IV., opředeného pověstmi rozverného nočního cestovatele po pražských krčmách, či náhlý skon zpola ještě dítěte Ladislava Pohrobka, za něhož vlastně vládl zemský správce Jiří z Poděbrad, budoucí husitský král či král dvojího lidu.

Pochopitelně jsem v tomto krátkém úvodu nevyjmenoval všechny panovníky a vladaře, o nichž je v této knize řeč. Předem však slibuji, že vyprávění o nich bude stejně napínavé a barvité, jako osudové příběhy třeba Václava III. nebo Jana Lucemburského. Nuže tedy vydejme se temnou propastí času do dávno minulých dob této země za pohnutými osudy korunovaných hlav, podívejme se, čím a proč žili a za jakých podivných okolností často předčasně a zbytečně umírali.

Předem přiznávám, že jsem nechtěl psát suché dějiny, jakýsi nudný dějepis, ale plnokrevné a poutavé vyprávění. Už proto jsem leckdy popřával sluchu různým záhadám a hypotézám, které cti dbalí historikové jen nepříliš rádi berou na vědomí. Říkám to zde jaksi preventivně na svou omluvu a na vysvětlenou, pokud by se snad některý vzdělaný čtenář cítil mými příběhy o knížecích a královských koncích pohoršen. Stejně tak jsem nemohl vyčerpat absolutně všechno, co o kdysi vůdčích osobnostech české země historická věda dnes ví. Snad mi to bude prominuto.

SVATÁ LUDMILA

Podle pravidel společenského chování platných dokonce ještě před profesorem Jiřím Stanislavem Guthem - Jarkovským, autorem Společenského katechismu, mívá dáma přednost. Učiňme, možná k nelibosti dnešních militantních feministek, tomuto pravidlu zadost i v této knížce jinak plné ctižádostivých a vládychtivých mužů. Začněme ženou, už proto, že bude jediná a navíc je první i z hlediska časové historické posloupnosti. Kromě toho to byla žena výjimečná a mimořádná a rozhodně si zaslouží, abychom s ní otevírali tuto knížku. A nejen proto, že po mučednické smrti našla místo mezi světci a stala se spolupatronkou české země.

Kněžna Ludmila, protože o ní je řeč, se dostala k moci po smrti svého manžela a po následné předčasné smrti jeho nástupců, svých dvou synů. Vládla však příliš krátce, i když, přiznejme si, je otázkou, zda skutečně stačila vládnout v zastoupení svého vnuka Václava. Její stejně energická a ambiciózní snacha Drahomíra ji dala úkladně zabít. Vraždy v rodině, jak říkávají dnešní otrlí kriminalisté - domácí zabíjačky, bývaly v těch dávných pohnutých dobách na samém počátku českého státu, alespoň pokud jde o rodinu panovnickou, poměrně běžnou záležitostí. Už proto, že pozůstalým po oběti se smrtí příbuzného otevírala cesta ke knížecímu stolci. V tomto ohledu, jak si dále ukážeme, opravdu neznali bratra.

HLEDÁME RODIŠTĚ

O Ludmile praví Kristián ve své legendě, že byla dcerou „knížete Slavibora, z kraje slovanského, který se dříve jmenoval Pšov a který dnešní lidé nazývají nyní podle nově vystavěného hradu Mělnickem“. Staroslověnská Proložní legenda o svaté Ludmile, vzniklá na Rusi koncem 13. nebo počátkem 14. století, však o budoucí české kněžně a světici praví, že „byla ze země srbské, knížete srbského dcera“. Čímž jsou samozřejmě míněni dnešní Lužičtí Srbové. Proložní legenda, respektive její literární předloha, patrně původně vznikla v českém prostředí a na Kyjevskou Rus se dostala s vyhnanými slovanskými duchovními. Proto ji někteří historikové považují za informovanější než latinsky sepsaný Kristiánův text. Historik profesor Václav Chaloupecký se pokusil spojit oba informační zdroje a nabídl výklad, podle něhož Ludmila skutečně pocházela z oblasti Lužických Srbů, a to z území, jež se nazývalo Milsko neboli Horní Lužice, které bylo možné zaměnit s Mělnickem. Z „provincie Milcensis“ se prostě u Kristiána stala „provincie Milnicensis“. Vida, co dokáže pár písmenek navíc!

Spor mezi Pšovskem, tedy Mělnickem, a Lužickým Srbskem asi jen tak snadno nerozhodneme. Nicméně Mělník je s Ludmilinou památkou nedělitelně spojen. Později se stal věnným městem českých kněžen a královen. Už kolem roku 1000 zde sídlila vdova po Boleslavovi II. Emma a patrně zde razila vlastní mince. Po roce 1319 tady zase držel v domácím vězení Jan Lucemburský svoji vzpurnou choť Elišku Přemyslovnu. A to už vůbec nehovořím o tom, co by si bez Ludmilina jména počali mělničtí vinaři. Břevnovský mnich Kristián však zdůrazňuje, že hrad Mělník vystavěli v jeho době, tedy koncem 10. století, byl tehdy nový, a tudíž se zde Ludmila nemohla narodit. Zato archeologové znají hradiště Hradsko u Mšena, které stávalo na vrchu nad říčkou Pšovkou. Pokud prý bychom chtěli poctivě hledat Ludmilino rodiště, měli bychom možná hledat právě zde, nedaleko hradu Kokořína. Hradiště, rozkládající se na ploše 9,3 hektaru, vzniklo asi v 8. století. Podle nálezů

se skutečně mohlo jednat o sídlo knížete Pšovanů a odkryté stopy po pohanském obětišti jako by potvrzovaly to, co se o Ludmile píše v legendě Fuit in provincia Beomorum (Stalo se v zemi české), sepsané někdy po roce 970: „Když byla ještě mladičká, obětovala modlám a často velmi zaníceně se oddávala jejich uctívání.“

Nabízí se nám však jedno řešení hádanky, odkud vlastně Ludmila pocházela. A tím je důvod jejího sňatku s českým knížetem Bořivojem. Tehdejší velmoži samozřejmě nemohli jít jen za hlasem svého srdce a vybrat si nastávající pouze podle okamžitého milostného poblouznění. Urození ženiši, nebo ještě častěji jejich rodiče, přihlíželi především na to, zda nevěsta je rovněž patřičně urozená a vhodná k jejich společenskému postavení a samozřejmě pak také, je-li náležitě bohatá, aby věnem přinesla dostatečné zajištění. Navíc sňatek mezi příslušníky panovnických dynastií, a o takový v případě Bořivoje a Ludmily určitě šlo, byl vlastně jakousi spojeneckou smlouvou upevňující vztahy míru, dobrého sousedství, spolupráce, vzájemné pomoci a já nevím čeho ještě všeho. To dnešní děti prezidentů a premiérů to mají podstatně jednoduší. Taková prezidentská dcerka se může zbláznit třeba do popeláře a tatínek jen odevzdaně pokrčí rameny a musí demokraticky uznat, že i popelář je řádný občan a volič. A kromě toho ani prezident či premiér nemívá, alespoň v demokratických zemích, svoji funkci nadosmrti. První známý Přemyslovec Bořivoj se však musel oženit s dívkou k sobě rodem vhodnou, protože i tím prokazoval, jakým je schopným vladařem. Když si jeho prapranuk Oldřich vzal z lásky pradlenu Boženu, vysloužil si za to poněkud přezíravé odsudky kronikářů a dodnes se na něj historikové dívají skrz prsty.

Proč to všechno tak do detailu rozebírám? Prostě proto, že nám logický řetěz Bořivojových úvah může pomoci naznačit, odkud vlastně Ludmila pocházela. Jeho sňatek měl být jistě obdobou spojenecké smlouvy. Každé takové spojení bývá samozřejmě vždycky namířeno proti někomu třetímu, výběr nevěsty tedy závisel na Bořivojových zahraničně politických ambicích. Hledal-li spojení proti Východofranské říši, zdá se logické, že stál o podporu Lužických Srbů, kteří s ní, stejně jako on, sousedili. Pokud mu však šlo jen o to, aby si upevnil své postavení ve středu české kotliny, stačili mu jako spojenci blízcí Pšované usedlí kolem

soutoku Labe s Vltavou. V tom případě obě knížectví vlastně sjednotil, respektive knížecí svatbou jistě rozradostněné a potěšené Pšovany pohltit. Však si také dále ukážeme, že v podobných krocích byl Bořivoj mistr.

Uškrcení svaté Ludmily, ilustrace z Velislavovy bible z počátku 14. století

Náhrobek svaté Ludmily v bazilice sv. Jiří na Pražském hradě

Busta svaté Ludmily, součást svatovítského pokladu

KOLABORANT BOŘIVOJ

Podle původních zvyklostí býval zřejmě kníže, vladyka či lech Čechů, ovládajících tehdy střed české kotliny zhruba v rozsahu dnešní Prahy a jejího nejbližšího okolí, volen svobodnými muži na sněmovním poli nacházejícího se pravděpodobně v místech nynějšího druhého nádvoří Pražského hradu. Bořivoj si však s pomocí moravského krále Svatopluka uzurpoval moc v Čechách pouze pro sebe, stal se jakýmsi Svatoplukovým místodržícím. Dnešní terminologií bychom mohli říci, že byl moravským kolaborantem. Tuto událost můžeme klást někam mezi roky 873, kdy se moravský arcibiskup Metoděj vrací z bavorského vězení na Moravu, a 885, kdy 6. dubna umírá a je pochován „ve velkém chrámu moravském“. Vyplývá to ze skutečnosti, že toto spojení Bořivoje a Svatopluka bylo přímo na Moravě stvrzeno Bořivojovým pokřtěním právě Metodějem. Břevnovský mnich a legendista Kristián líčí celý příběh následovně:

„Skvěje se květem vynikající krásy a mladistvé síly (rozuměj Bořivoj), navštívil tento jednoho času v nějaké záležitosti své a lidu sobě svěřeného svého vévodu nebo krále Svatopluka na Moravě a byl od něho laskavě přijat a pozván společně s ostatními na hostinu. Ale nebylo mu dovoleno usednouti mezi křesťany, nýbrž byl vyzván, aby se posadil po způsobu pohanů před stolem na podlahu. A tu prý mu řekl biskup Metoděj, jemuž bylo líto jeho ponížení: ‚Jaká běda, ty, muž tak vynikající, a nestydiš se, žes vyhoštěn ze sedadel knížecích, ačkoliv sám také vévodskou moc a hodnost máš, ale raději chceš pro hanebnou pohanskou modloslužbu s pasáky sviní na zemi seděti.‘ On pak řekl: ‚V jaké nebezpečnosti bych se vydal pro tu věc, nebo co dobrého by mi přineslo náboženství křesťanské?‘ ‚Jestliže se zřekneš model a zlých duchů v nich sídlících,‘ pravil biskup Metoděj, ‚staneš se pánem pánů svých a všichni nepřátelé tvoji budou podrobeni moci tvé a potomstvo tvé každodenně vzrůstati bude jako preveliká řeka, do níž se vlévají proudy rozličných potoků.‘ I řekl Bořivoj: ‚Jestliže tomu tak jest, co překází, abych

byl pokřtěn?‘ ,Nic,‘ pravil biskup, jen buď hotov z celého srdce věřit v Boha Otce všemohoucího a jeho Syna jednorozeného, Pána našeho Ježíše Krista, a v Ducha Utěšitele, osvětitel vřech věřících, nejenom pro světské blaho, ale i pro spásu duře, aby sis získal slavnou palmu věčnosti a stal se účastným společenství svátých v nevřslovné radosti.‘ Tímto a podobným jako med plynoucí m povzbuzováním roznícená mysl jinochova prahla přijmouti milost křtu, i vrhnuv se s celou svou družinou na zem k nohám biskupovým, velmi snažně ho prosil, aby se tak bez prodlení stalo. Nač třeba více slov? Druhého dne poučil vévodu i s třiceti dvořany, kteří s ním přišli, o základech víry, a když podle obyčje vykonali obřadný půst, obrodil je přeposvátným pramenem křtu...“

Na tomto až idylickém Kristiánově vypravování evidentně něco nehraje. Těžko si totiž můžeme představit, že by český kníže, byť ještě vyznávající původní slovanské kultu, strpěl, aby nemohl na moravském královském dvoře hodovat s ostatními u stolu, ale jedl někde na zemi. Vřdyt’ pokud byl Svatoplukovým hostem a vedl s ním zřejmě důležitá diplomatická jednání, jistě by se nenechal takovýmto způsobem odbývat. Leda by bylo všechno jinak. Staroslověnská legenda Život svátého Metoděje připomíná, že „jeden velmi mocný kníže pohanský sídlící na Visle tupil křesťany a činil jim násilí. Metoděj mu vřkázal po poslech: ,Dobré ti bude, synu, dáš-li se pokřtít dobrovolně v své zemi, abys nemusel být pokřtěn násilně jako zajatec v cizí zemi. Pak si vzpomeň na mne.‘ To se i stalo...”

Citát se vřtahuje ke Svatoplukovu tažení do Polska někdy v druhé polovině 70. let 9. století. Moravský král přitom své mocenské ambice, jak bývalo ve středověku zvykem, omlouval šířením křesťanství. Když některý vládce odmítal věřit v jednoho trojjediného Boha a nechtěl se nechat dobrovolně pokřtít doma, tak ho prostě zajal, pokřtil násilně na Moravě a při té příležitosti mu také příslušně promyl mozek.

Zdá se velmi pravděpodobné, že jen co se Moravané vypořádali s Vislany, vrhli se na Čechy. Muselo to být někdy mezi roky 880 až 883, protože později už Svatopluk operoval s úctyhodným vojskem 8 tisíc jezdců a 20 a 25 tisíc pěšáků v Panonii. V Čechách patrně zajal tehdy vládnoucího Bořivoje, dal ho odvléci na

Moravu, kde ho arcibiskup Metoděj pokřtil. Pak by bylo také logické, že nemohl hodovat se Svatoplukem u jednoho stolu. Byl přece jeho zajatcem. Ostatně zmíněný motiv popisované hostiny si Kristián zřejmě vypůjčil z letopisu *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* líčícího působení bavorské křesťanské misie v Korutanech a v Panonii. Podle něho sídlil v Korutanech jakýsi velmož Ingo, který k sobě zval pohanské vládce zároveň s jejich křesťanskými otroky. Zatímco otroky jako věřící křesťany hostil u stolu, jejich pohanští majitelé museli sedět přede dveřmi se psy, dokud se také nedali pokřtít.

Ještě jedna pasáž z citovaného výňatku z Kristiánovy legendy stojí za připomenutí. A to Metodějova slova určená Bořivojovi, že „všichni nepřátelé tvoji budou podrobeni moci tvé a potomstvo tvé každodenně vzrůstati bude jako převeliká řeka...“. Nepokrytě je tak samotným aktem křtu legitimizována budoucí Bořivojova uzurpace knížecího trůnu pouze pro něho a jeho potomky. Zatímco až doposud si Češi podle staroslovanského zvyku knížete volili ze svých řad, nyní dostal jeden z nich moc od Boha, byl Bohem vyvolen vládnout ostatním navěky a jeho potomci dědili knížecí trůn po něm. Ano, v tom spočívala největší přitažlivost křesťanství pro vládnoucí elity. Zatímco ve svých prvopočátcích, v dobách svátého Pavla, bylo náboženstvím uražených a ponížených, otroků a vydědenců, od dob římského císaře Konstatina Velikého se stávalo pilířem moci. Nejinak tomu bylo i v případě Svatopluka a Bořivoje.

Mladý český kníže se vrátil domů na hradiště Levý Hradec blízko dnešních Roztok prý bohatě obdarován, ostatně kolaborace vždycky musela vynášet, a s knězem Kaichem, patrně jedním z Metodějových žáků. O tom, že by ho doprovázelo i menší okupační vojsko Moravanů, můžeme pouze spekulovat. Je to však pravděpodobné. Bořivoj nechal na Levém Hradci postavit kostelík sv. Klimenta, první křesťanský svatostánek v Čechách, jehož zasvěcení nepochybně souviselo s tím, že právě ostatky někdejšího utopeného římského biskupa Klimenta přinesli Konstantin a Metoděj ze své předchozí misie k Chazarům na Krymu. V novém kostele byla patrně právě knězem Kaichem pokřtěna i Bořivojova manželka Ludmila, pokud ji později nepokřtil Metoděj na Moravě. Jak zdůrazňuje

legenda, „vznešená paní Ludmila, po svém obrácení od pohanských bludů každodenními slzami hořce lkala, že dříve modly uctívala.“

STROJMÍROVO POVSTÁNÍ

S moravskou okupací a s novým náboženstvím se však Češi nehodlali jen tak smířit. Vzbouřili se, vyhnali Bořivoje zpátky na Moravu a vlády se místo něj ujal jakýsi vévoda Strojmir. Podle Kristiána pro něj museli poslat do Německa, kde žil jako vyhnanec a dokonce prý zapomněl rodnou řeč. To se mu nakonec mělo stát osudným. „A proto je zavržen od vlastních volitelů, kteří především sami sebe obviňovali, že si zvolili takového člověka, jehož hlasu ani řeči nejsou s to rozumět a k jehož uším neznalým jejich jazyka nemůže proniknout jejich volání.“

Popravdě řečeno, nezdá se příliš pravděpodobné, že by některý český vladyka pobýval někde v Bavorsku tak dlouho, aby zapomněl rodný jazyk. Jestliže odešel z Čech po Bořivojově nástupu k moci, nemohlo to být zase až tak dávno. Jen si vzpomeňte, že mnozí naši emigranti, kteří žili více než padesát let v cizině bez kontaktu s češtinou, když se po roce 1989 mohli vrátit do rodné země, hovořili rodnou řečí možná lépe než ten, kdo odtud nevytáhl paty. Navíc pokud onen Strojmir skutečně v Bavorsku žil, musel být nepochybně křesťanem a zdá se krajně nepravděpodobné, že by si ho příznivci staroslovanského náboženství, a to vzbouřenci rozhodně byli, vybrali jako svého vůdce. Zkrátka a dobře, Kristiána nemůžeme brát doslova, ostatně psal přece legendu a nikoliv kroniku. To je stejné, jako kdybychom v příběhu pionýra - udavače Pavlíka Morozova chtěli hledat objektivní popis událostí ve Stalinově Sovětském svazu v 30. letech 20. století.

Příznivci Strojmira a se prý nakonec sešli s příznivci Bořivoje na sněmovním poli, tedy jak už víme v místech dnešního Pražského hradu, obě skupiny si prý pod pláště schovali zbraně a místo mírového jednání se pěkně pomlátili. Bořivojovci přitom zvítězili a poslali pro svého knížete na Moravu. Alespoň tak líčí další vývoj událostí Kristián. I v tomto případě si dovolím upřímně pochybovat o pravdivosti

jeho tvrzení. Naopak pokládám za pravděpodobné, že Bořivoj s Ludmilou museli po svém vynuceném útěku strávit nějaký čas v moravském exilu. Teprve když se Svatopluk vrátil ze svého tažení do Panonie, což bylo v roce 884, mohl vyslechnout jejich nářky, vojensky zakročit v Čechách a rozdrtit Stojmírovo povstání. Bořivoj pak z vděčnosti nechal postavit na onom sněmovním poli, kde patrně při rokování svobodných mužů vypukla proti němu vzpoura, kostel Panny Marie, tedy stejného zasvěcení jaké měl „velký chrám moravský“, asi trojlodní bazilika na hradišti u Mikulčic. Byl to víc než symbolický čin. Dal jim totiž nepokrytě najevo, kdo je teď v Čechách jednou provždy pánem.

A Stojmír? Tento vůdce protimoravského a tím pádem i protibořivojovského a zřejmě i protikřesťanského povstání je poněkud záhadnou postavou. Pokud pomineme Kristiánovy pomluvy, že žil u Němců a zapomněl rodný jazyk, nevíme o něm pranic. Podle některých badatelů se jednalo o zličského knížete sídlícího v Kouřimi, případně předka rodu Slavníkovců. Možná Stojmír vládl původně před Bořivojem, ale Svatopluk ho vyhnal do Bavor a dosadil právě Bořivoje místo něj. Pak by bylo logické, že při povstání si rebelující Čechové vyžádali jeho návrat a Moravané ho museli porazit znovu. Podle jiné verze byli Stojmír a Bořivoj dokonce příbuzní. Snad byl Stojmír bratr Bořivojova otce bájného Hostivíta. Mělo by tedy jít o strýce a synovce. Ale to všechno jsou jen a jen spekulace. V každém případě je jisté, že střední Čechy, kde se tyto pohnuté a bouřlivé události odbyvaly, musely už tehdy sehrávat v rámci české kotliny rozhodující roli. Proč by jinak moravský král tolik stál o jejich ovládnutí a kontrolu?

Mimochodem, pohnuté osudy onoho Stojmíra by mohly nějak souviset se vznikem legendy o spícím vojsku v Blaníku. V souvislosti s touto památnou horou se totiž traduje, že někde blízko ní svedl svou poslední bitvu slovanský kníže zvaný právě Stojmír. Jeho tělo a těla jeho bojovníků však nikdo nikdy nenašel. Prý záhadně zmizela uvnitř Blaníku. Jak jsem koupil, tak prodávám.

ENERGICKÁ DÁMA S PŘEDKUSEM

Ludmila porodila tři syny a tři dcery. Jména dcer se nedochovala, ostatně ve středověku nebývaly důležité. I když byly dobře provdány, znamenaly výdaje s věnem, a tudíž starosti navíc. Pokud jde o syny, jeden zemřel patrně ještě v raném dětství a ani nevíme, jak se jmenoval. V tehdejších dobách, kdy na hygienu moc nehleděli a zdravotní péče se pohybovala někde mezi bylinkářstvím a bílou magií, umíraly děti poměrně často. Už proto se manželky panovníků hodnotily podle toho, kolik porodily mužských potomků. Ti totiž představovali budoucí dědice trůnu, záruku pokračování panovnické dynastie. Ludmila vychovala svému manželovi hned dva nástupce, dva syny, kteří se dožili dospělého věku - Spytihněva a Vratislava. Když Bořivoj roku 889 v pouhých zhruba šestatřiceti letech zemřel, bylo staršímu Spytihněvovi teprve třináct let a Vratislav byl ještě kojencem.

Pro moravského krále Svatopluka nastala svým způsobem ideální situace. Čechy se staly nedělitelnou součástí jeho říše. Alespoň není nic známo o tom, že by ve Svatoplukově zastoupení vládla knížecí vdova, teprve asi devětadvacetiletá Ludmila. Krásy zřejmě moc nepobrala, antropolog MUDr. Emanuel Vlček při zkoumání jejích kosterních pozůstatků zjistil, že měla výrazný předkus a byla 168 centimetrů vysoká, což bylo v tehdejší době pro ženu poměrně hodně. Můžeme si ji tedy představit jako vytáhlou a s poněkud vyceněnými zuby. Však si také Bořivoj nebral Ludmilu pro její tělesné půvaby. Ostatně v době svatby jí bylo teprve čtrnáct let, byla vlastně ještě dítětem. Co však nepobrala na kráse, dohnala, jak už to tak bývá, na bystrém rozumu. Důležité postavení si jako česká kněžna po manželově smrti rozhodně udržela. Nevíme, zda jí Svatopluk vyplácel nějakou apanáž či žila z nahospodařených peněz po manželovi. V každém případě stále měla svoji knížecí družinu a už nesídlila na Levém Hradci, ale v tehdy nové rezidenci na hradčanském ostrohu, nazývaném Svinský vrch podle tvarů prý připomínajícího delfína čili mořskou svini.

Bořivoj zde, v sousedství někdejšího sněmovního pole a posvátného obětiště zvaného Žiži, kde zřejmě stával i nastolovací kámen, kam býval usazován nově

zvolený kníže, nezbudoval jen kostel Panny Marie. Na důkaz, že s někdejší staroslovanskou demokracií je konec, obehnal celý vrch dřevěnými palisádami, mohutným hliněným valem a metr hlubokým příkopem. Místní lidé se však nechtěli jen tak snadno rozloučit se starými pořádky a kdosi patrně zapálil ještě dřevěný kostel Panny Marie. Pro většinu zřejmě stále pohanského obyvatelstva českého knížectví byl totiž symbolem nejen nové víry, ale i změny politických poměrů. Archeolog Ivan Borkovský na jeho zničení usoudil podle toho, že v letech 1950 až 1951 odkryl na jednom místě vlastně základy dvou kostelů - původního, nesporně Bořivojova, a druhého, jenž dal z kamene postavit jeho syn a nástupce Spytihněv.

Doba bezprostředního moravského panství trvala pět let. Svatopluk v roce 894 zemřel a vlády se po něm ujal jeho syn Mojmír II. Jistě si v této souvislosti vzpomenete na prastarou pověst o králi Svatoplukovi, třech prutech a nesvornosti jeho tří synů. Ve skutečnosti známe jen dva syny moravského krále - staršího Mojmíra II., který převzal žezlo vlády po otci, a mladšího Svatopluka II., jemuž připadlo údělné knížectví se sídlem v Nitře. Bratrského souladu a svornosti však mezi nimi bylo ve shodě s legendou pramálo. Mladší si myslel, že by vládl líp a vytáhl proti staršímu do války. Češi využili, že je Mojmír II. zaměstnán uklidňováním vykutáleného bratříčka a zbavili se moravského protektorátu. Už v následujícím roce se na říšském sněmu v bavorském Řezně objevila delegace českých velmožů v čele s jakýmsi Vitizlou a dvacetiletým Bořivojovým synem Spytihněvem a žádala krále Arnulfa o ochranu před Moravany.

Nevíme, kdo byl Vitizla, patrně správně Vitislav. Nicméně jeho přítomnost v čele delegace svědčí o tom, že Spytihněv jako Bořivojův nástupce neměl ještě situaci v Čechách plně v rukách. Jemu samotnému by zřejmě mělo vyhovovat pokračování v otcově politice, tedy orientace na Moravu. Proti nadvládě Moravanů se však zvedla vlna odporu a rebelové hledali ochranu u západních sousedů, ve Východofranské říši. Mladému Spytihněvovi, nechtěl-li přijít o své vedoucí postavení, které rozhodně bylo Svatoplukovou smrtí ohroženo, nezbylo než jít s převládajícím proudem. Troufnu si tvrdit, že ho k tomu navedla jeho obratná

a energická matinka Ludmila. Arnulf si samozřejmě nemínil hrát na mocného spojence a protektora zadarmo. Tak jako Sovětský svaz si od nás za nerozborné přátelství odvážel uran i východofranský král a od roku 896 dokonce římský císař chtěl za ochranu platit. Čeští velmoži se mu zřejmě zavázali každoročně odvádět oněch 120 volů a 500 hřiven stříbra, které „otec národa“ František Palacký mylně připsal na triko knížeti Václavovi. Ve skutečnosti šlo o mnohem starší závazek, k němuž se upsaly slovanské kmeny v Čechách už v roce 806 Karlovi Velikému a pak ho přestali platit v době vlády Ludvíka I. Pobožného, panujícího v letech 814 až 840.

Přední znalec období raného českého státu Dušan Třeštík připomíná, že v roce 895 to bylo naposled, kdy v českém zastoupení jednala hned celá delegace knížat. Právě Spytihněv s chytrou matinkou Ludmilou za zády se měl postarat o to, aby to napříště byli jen Přemyslovci, správněji bychom měli říkat Bořivojovci, protože legenda o Přemyslu Oráčovi vznikla patrně dodatečně, kdo bude jednat za všechny Čechy. Podle Třeštíka budoval záměrně ve středu Čech jakési pevnostní jádro. V jeho srdci byla samozřejmě Praha, ale také ještě Levý Hradec, v takřka pravidelných rozestupech v kruhu kolem pak od severu ve směru hodinových ručiček hrady Mělník, Stará Boleslav, Lštění, Tetín a Libušín. Leckde bylo přirozeně využito starších hradišť, například v případě Libušína, nicméně nově budované hrady hlídaly všechny důležité zemské stezky mířící do srdce Čech, tedy jádra přemyslovské domény.

Z kamene nově vystavěný kostel Panny Marie u někdejšího sněmovního pole byl pak jakýmsi pomyslným středem nově se formujícího státu. Můžeme oprávněně pochybovat o tom, že tato koncepce se zrodila pouze v hlavě mladého Spytihněva. Jeho kroky nepochybně řídila Ludmila. Křesťanská svatyně v těsném sousedství pražského knížecího paláce a v samém srdci formujícího se knížectví s jediným samovládcem v čele naznačuje, že panování svého syna inspirovala právě tato velmi zbožná a přitom racionálně uvažující žena. Zatímco Velká Morava vzala pod náporu maďarských kočovníků nakonec za své, v české kotlině pokládala pramáti nové dynastie Ludmila základy nového státu, který měl v různé podobě přetrvat